JULIANE KOKOTT
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2005. december 8. [1]

I – Bevezetés

1. A jelen eljárás a Bizottság egy kartellügyben lefolytatott eljárására vezethető vissza, amely az elektrotechnikai termékek hollandiai nagykereskedelmi piacát érintette. A Bizottság ezen eljárásban – amely a legelső vizsgálatok megindulásától a Bizottság határozatáig több mint nyolcéves időtartamot ölelt fel – bírság megfizetésére kötelezte a Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebiedet (a továbbiakban: FEG) és egyik tagvállalkozását, a Technische Unie BV-t (a továbbiakban: TU) az EK 81. cikk (1) bekezdésében foglaltak megsértése miatt.

2. A Bizottság vonatkozó, 1999. október 26-i határozatát [2] (a továbbiakban: megtámadott határozat) az Elsőfokú Bíróság a T-5/00. és T-6/00. sz. egyesített ügyekben 2003. december 16-án hozott ítéletével [3] (a továbbiakban: megtámadott ítélet) teljes mértékben fenntartotta hatályában.

3. A Bíróság előtt jelenleg az elsőfokú ítélet ellen a TU által benyújtott fellebbezés van folyamatban. [4] Egy sor egyéb fellebbezési indok mellett, amelyek lényegében az indokolás hiányos voltán és az EK 81. cikk megsértésén alapulnak, a TU különösen azt sérelmezi, hogy az Elsőfokú Bíróság nem a megfelelő következtetéseket vonta le a Bizottság eljárásának túlzott időtartamából.

II – Jogi háttér

4. Az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében tilos minden olyan „vállalkozások közötti

1 – Eredeti nyelv: német.

2 – Az EK-Szerződés 81. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban 1999. október 26-án hozott 2000/117/EK bizottsági határozat, IV/33.884 – Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied és Technische Unie (FEG és TU) ügy (az értesítés a C(1999) 3439. számú dokumentummal történt, HL L 39., 1. o.).

3 – A Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied és társai kontra Bizottság ügyben 2003. december 16-án hozott ítélet (EBHT 2003., II-5761. o.).

4 – Ugyanezen ítélet ellen a Bíróság előtt folyamatban van egy másik eljárás a FEG fellebbezése alapján (a C-105/04. P. sz. ügy); lásd e tekintetben a mai napon előterjesztett indítványomat.

megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása [...]".

5. A Bizottság ilyen esetekben bírságot szabhat ki az érintett vállalkozásokra. Erre vonatkozóan a Tanács 17. rendelete [5] (a továbbiakban: 17. rendelet) 15. cikkének (2) bekezdése a következőket állapítja meg:

„A Bizottság határozattal 1000-től 1 000 000 elszámolási egységig terjedő vagy annál nagyobb összegű bírságot szabhat ki a vállalkozásokra vagy a vállalkozások társulásaira, de a bírság mértéke nem haladhatja meg a jogsértésben részt vevő egyes vállalkozások megelőző éves üzleti forgalmának 10%-át, ha a vállalkozások szándékosan vagy gondatlanságból:

a) megsértik [az EK 81. cikk (1) bekezdését]

[...]

A bírság összegének megállapításakor a jogsértés súlyát és időtartamát is figyelembe kell venni."

III – A tényállás és az eljárás

A – *Tényállás és eljárás a Bizottság előtt*

6. A jogvita alapjául szolgáló versenyjogi eljárás az elektrotechnikai termékek – így például vezetékek, kábelek vagy polivinil-klorid (PVC) csövek – hollandiai nagykereskedelmi piacát érintette. A Bizottság azt állapította meg, hogy e piacon úgynevezett kollektív kizárólagossági rendszer működött, amelyben a FEG vállalkozások társulása többek között a NAVEG [6] vállalkozások társulásával egy úgynevezett *gentlemen's agreement* formájában állapodott meg, és amelynek célja az volt, hogy a nem FEG-tagoknak való szállításokat megakadályozzák. Az is megállapításra került, hogy a FEG korlátozta tagvállalkozásainak arra vonatkozó szabadságát, hogy eladási áraikat maguk határozzák meg.

5 – A 17. rendelet, első rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról (HL 1962. L 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.). E rendeletet időközben hatályon kívül helyezte a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o). Ez utóbbi azonban csak 2004. május 1-jétől alkalmazandó, ezért a jelen ügy szempontjából kizárólag a 17. rendelet irányadó.

6 – Nederlandse Vereniging van Alleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied.

7. A megtámadott ítélet 3–5. pontjában az Elsőfokú Bíróság a következőképpen foglalta össze ezen ügyek hátterét:

„3 A CEF Holdings Ltd (a továbbiakban: CEF UK), egy, az Egyesült Királyságban honos elektrotechnikai termékek nagykereskedelmével foglalkozó vállalkozás úgy döntött, hogy belép a holland piacra, és ezért 1989 májusában leányvállalatot alapított ott, CEF City Electrical Factors BV (a továbbiakban: CEF BV) néven. Mivel Hollandiában problémák merültek fel a beszerzésekkel összefüggésben, a CEF BV és a CEF UK 1991. március 18-án panaszt nyújtott be a Bizottsághoz, amelyet másnap iktattak.

4 Ez a panasz három, a holland elektrotechnikai piacon működő vállalkozás társulása ellen irányult. A FEG mellett a Nederlandse Vereniging van Alleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied (az elektrotechnikai ágazatban működő kizárólagos képviselők holland szövetsége, a továbbiakban: NAVEG), valamint az Unie van de Elektrotechnische Ondernemers (az elektrotechnikai vállalkozások egyesülete, a továbbiakban: UNETO) került megnevezésre.

5 A CEF azt állította, hogy e három társulás és tagjai Hollandiában az elektrotechnikai ágazatban kollektív kizárólagossági szerződést kötöttek egymással a forgalmazási lánc minden szintjén. Ez gyakorlatilag lehetetlenné tette a holland piacra való belépést egy olyan nagykereskedő számára, amelyik nem tagja a FEG-nek. A gyártók és azok képviselői csak a FEG tagjai számára szállítottak elektrotechnikai termékeket, és a beszerelést végző személyek csak e vállalkozásoktól szereztek be termékeket. 1991. október 22-i levelével a CEF kiegészítette panaszát, és kifogásolta a FEG valamint a tagjai között az árak és az árengedmények tárgyában létrejött, valamint a CEF egyes projektekben való részvételének megakadályozását célzó megállapodásokat. 1992 januárjától a CEF kifogásolta az egyes elektrotechnikaitermék-gyártók és a FEG nagykereskedő tagjai között létrejött, az árra vonatkozó vertikális megállapodásokat is."

8. A fentieken túl a megtámadott ítélet 6–14. pontjában a következő megállapítások találhatóak a Bizottság vizsgálatával és eljárásával kapcsolatban:

„6 [1991 júniusa és augusztusa között a Bizottság többek között a TU-nak számos információkérést küldött a 17. rendelet 11. cikke alapján.]

7 A Bizottság 1991. szeptember 16-án felszólító levelet küldött a FEG részére, amely többek között foglalkozott azon nyomásgyakorlással, amelyet egyes elektrotechnikai termék beszállítókra fejtettek ki annak érdekében, hogy a CEF-nek ne szállítsanak, azokkal a

megállapodásokkal, amelyek FEG tagjai között az árak és az árengedmények tárgyában jöttek létre, és a vállalkozások a FEG-tagság felvételi kritériumaként meghatározott forgalmi küszöbével.

8 1993. április 27-én a Bizottság a 17. rendelet 11. cikke alapján meghallgatott egyes elektrotechnikaitermék-beszállítókat.

9 1994. június 10-én a Bizottság a 17. rendelet 11. cikke alapján információkat kért a FEG-től.

10 1994. december 8-án és 9-én a Bizottság a 17. rendelet 14. cikkének (3) bekezdése alapján vizsgálatot tartott a FEG-nél és egyes tagjainál, így a TU-nál.

11 A Bizottság 1996. július 3-án kifogásközlést küldött a FEG és hét tagja, [köztük a TU] részére (a továbbiakban: kifogásközlés). A FEG és a TU 1996. december 13-án, illetve 1997. január 13-án nyújtotta be az ezzel kapcsolatos állásfoglalását.

12 A FEG és a TU több iratbetekintési kérelmet intézett a Bizottsághoz. Miután 1997. szeptember 16-án további kiegészítő iratanyagokat küldtek meg részükre, 1997. október 10-én mindkét vállalkozás kiegészítő beadványt nyújtott be a kifogásközlésre vonatkozóan.

13 1997. november 19-én Beiseinben meghallgatást tartottak a kifogásközlés minden címzettje és a CEF jelenlétében.

14 Ilyen körülmények között fogadta el a Bizottság 1999. október 26-án a megtámadott határozatot. [...]"

B – *A megtámadott határozat*

9. A megtámadott határozatban a Bizottság megállapította, hogy a FEG lényegében két szempontból sértette meg az EK 81. cikk (1) bekezdését, és ezért bírságot szabott ki rá. Egyúttal megállapította, hogy a TU a FEG által elkövetett jogsértések aktív részese volt.

A megtámadott határozat rendelkező része kivonatosan az alábbiak szerint rendelkezik:

„1. cikk

A FEG megsértette az [EK] 81. cikk (1) bekezdését azzal, hogy a NAVEG-gel kötött megállapodás, valamint a NAVEG-ben tagsággal nem rendelkező szállítók összehangolt magatartása alapján olyan kollektív kizárólagossági rendszert hozott létre, amelynek célja a FEG-hez nem tartozó vállalkozások részére történő szállítások megakadályozása volt.

2. cikk

A FEG megsértette az [EK] 81. cikk (1) bekezdését azzal, hogy közvetlenül és közvetve korlátozta tagjait abban, hogy az eladási áraikat szabadon és független módon határozzák meg. Ez a rögzített árakkal kapcsolatos kötelező határozatok útján, a reklámmal kapcsolatos kötelező határozatok útján, a tagjai számára a nettó és bruttó ajánlott árak megküldése útján, valamint azáltal került végrehajtásra, hogy tagjai számára olyan fórumot bocsátott rendelkezésre, ahol azok megvitathatták az árakat és az árengedményeket.

3. cikk

A TU megsértette az [EK] 81. cikk (1) bekezdését azzal, hogy részt vett az 1. és 2. cikkében meghatározott jogsértésekben.

4. cikk

[...]

(2) A TU köteles a 3. cikkben meghatározott jogsértésekkel azonnal felhagyni, amennyiben ez még nem történt meg.

5. cikk

(1) A FEG az 1. és 2. cikkben megállapított jogsértések miatt 4,4 millió euro összegű bírságot köteles fizetni.

(2) A TU a 3. cikkben megállapított jogsértések miatt 2,15 millió euro összegű bírságot köteles fizetni.

[...]"

10. Az közigazgatási eljárás általa is elismert szabálytalanságai, nem utolsósorban az eljárások túlzott időtartama miatt a Bizottság a bírság számítása során úgy döntött, hogy a bírság összegét 100 000 euróval csökkenti. [7]

C – *A bírósági eljárás*

11. A megtámadott határozat ellen mind a FEG [8], mind a TU [9] keresetet nyújtott be az Elsőfokú Bírósághoz, amelyekben mindketten kérték, hogy az Elsőfokú Bíróság

– semmisítse meg a megtámadott határozatot, [10]

– másodlagosan semmisítse meg a bírságokat,

– mindezekhez képest másodlagosan csökkentse a kiszabott bírságokat és

– kötelezze a Bizottságot, valamint az oldalán beavatkozókat a költségek viselésére.

12. A FEG ideiglenes intézkedés iránti kérelme elutasításra került. [11]

13. A CEF BV és a CEF UK (a továbbiakban együtt: CEF) részére az Elsőfokú Bíróság első tanácsának elnöke engedélyezte a Bizottság mellett történő beavatkozást. [12]

14. Miután a szóbeli szakasz lefolytatása és az ítélet meghozatala céljából az Elsőfokú Bíróság egyesítette a T-5/00. és a T-6/00. sz. ügyeket, 2003. december 16-án meghozta a megtámadott ítéletet, amelyben

– a kereseteket elutasította, és

7 – Lásd a megtámadott határozat (151)–(153) preambulumbekezdését.

8 – A T-5/00. sz. ügy.

9 – A T-6/00. sz. ügy.

10 – A T-6/00. sz. ügyben a TU ezen kívül másodlagosan kérte a megtámadott határozat 3. cikkében szereplő azon megállapítás megsemmisítését, amely szerint megsértette az EK 81. cikket.

11 – Az Elsőfokú Bíróság elnökének a T-5/00. R. sz., FEG kontra Bizottság ügyben 2000. december 14-én hozott végzése (EBHT 2000., II-4121. o.) és a Bíróság elnökének a C-7/01. P(R). sz., FEG kontra Bizottság ügyben 2001. március 23-án hozott végzése (EBHT 2001., I-2559. o.).

12 – A T-5/00. és a T-6/00. sz. ügyekben 2000. október 16-án hozott végzések.

– a felpereseket a keresetük alapján indult eljárás költségeinek viselésére kötelezte.

15. Fellebbezésével, amely 2004. március 3-án érkezett a Bíróság Hivatalához, a TU azt kéri, hogy a Bíróság

– helyezze hatályon kívül a T-5/00. és T-6/00. sz. egyesített ügyekben hozott ítéletet, legalább a T-6/00. sz. ügyet érintő részében, és vagy hozzon a második francia bekezdésben foglalt kérelemnek megfelelő új ítéletet, vagy másodlagosan helyezze hatályon kívül az ítéletet, és az ügyet ismételt határozathozatalra utalja vissza az Elsőfokú Bíróság elé;

– semmisítse meg részben vagy egészben a megtámadott határozatot, vagy új határozattal csökkentse jelentős mértékben a kiszabott bírság összegét, és

– kötelezze a Bizottságot a költségek viselésére, mind a jelen eljárás, mind az Elsőfokú Bíróság előtti eljárás tekintetében.

16. A Bizottság azt kéri, hogy a Bíróság

– utasítsa el a fellebbezést teljes egészében mint elfogadhatatlant, vagy legalábbis mint megalapozatlant, és

– a fellebbezőt kötelezze a költségek viselésére.

17. A CEF mint beavatkozó a maga részéről azt kéri, hogy a Bíróság

– utasítsa el a fellebbezést teljes egészében mint elfogadhatatlant, vagy legalábbis mint megalapozatlant és

– kötelezze a fellebbezőt a költségek viselésére.

18. A fellebbezéssel a Bíróság előbb írásban, majd a 2005. szeptember 22-én – a C-105/04. P. sz. üggyel együtt – tartott tárgyaláson foglalkozott.

IV – A fellebbezés második, harmadik és negyedik jogalapjáról, valamint az ötödik joglap első és harmadik részéről

19. A fellebbezés második, harmadik és negyedik jogalapjával, valamint az ötödik jogalap első és harmadik részével a TU a

megtámadott ítélet különböző szakaszait vitatja, amelyekben az Elsőfokú Bíróság részletesen foglalkozik a Bizottság által a kartellszabályok megsértésére és azok időtartamára vonatkozóan tett megállapításokkal.

20. E jogalapok részletes vizsgálatát megelőzően szükségesnek tűnik emlékeztetni az EK 225. cikk (1) bekezdéséből és a Bíróság alapokmánya 58. cikkének (1) bekezdéséből eredő azon követelményre, amelyet a Bíróság a fellebbezésekkel kapcsolatos állandó ítélkezési gyakorlatában alkalmaz, [13] nevezetesen hogy a fellebbezés a jogkérdésekre korlátozódik. Következésképpen egyedül az Elsőfokú Bíróságnak van hatásköre a releváns tények megállapítására és értékelésére, valamint a bizonyítékok értékelésére, a tények és a bizonyítékok értékelése – azok elferdítésének esetét leszámítva – nem jogkérdés, ami mint ilyen a Bíróság felülvizsgálata alá tartozna egy fellebbezés keretében.

21. Nem felel meg ennek a követelmények az a fellebbezés, amely csupán az Elsőfokú Bíróság előtt már hivatkozott jogalapokat és érveket ismételi meg, és nem tartalmaz arra irányuló okfejtést, amely kifejezetten meghatározná, milyen jogi hibában szenved a megtámadott ítélet. Az ilyen fellebbezés valójában az Elsőfokú Bíróságnál benyújtott kereset újbóli megvizsgálására irányul, amely nem tartozik a Bíróság hatáskörébe. [14]

22. E feltételek között kell vizsgálni a fellebbezés második, harmadik és negyedik jogalapját, valamint az ötödik jogalap első és harmadik részét.

A – *A második jogalap: a kifogásközlést megelőző időszakból származó mentesítő bizonyítékok figyelmen kívül hagyása*

23. Második jogalapjával a TU azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság ítéletét hiányosan és magának ellentmondó módon indokolta meg, amennyiben nem ismert el mentesítő bizonyítékként egyes olyan dokumentumokat, amelyek bár a vizsgálatok megindulását, azaz a Bizottság felszólító levelét követően, de még a kifogásközlést megelőzően keletkeztek.

24. E fellebbezési jogalap, amely szoros összefüggésben áll az első jogalappal, különösen a megtámadott ítélet 196. és 208. pont-

13 – Lásd a C-37/03. P. sz., BioID kontra Belső Piaci Harmonizációs Hivatal ügyben 2005. szeptember 15-én hozott ítélet (EBHT 2005., I-7975. o.) 43. és 53. pontját, valamint a C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott, ún. „cement"-ítélet" (EBHT 2004., I-123. o.) 47–49. pontját.

14 – A C-352/98. P. sz., Bergarderm és Goupil kontra Bizottság ügyben 2000. július 4-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-5291. o.) 35. pontja, a C-234/02. P. sz., Európai Ombudsman kontra Lamberts ügyben 2004. március 23-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-2803. o.) 77. pontja és a C-286/04. P. sz., Eurocermex kontra Belső Piaci Harmonizációs Hivatal ügyben 2005. június 30-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-5797. o.) 50. pontja.

jára vonatkozik. Az Elsőfokú Bíróság itt foglalkozik a harmadik személyek által a Bizottság elé terjesztett különböző dokumentumok bizonyítóerejével, amelyek a TU szerint megkérdőjelezik a kollektív kizárólagossági rendszerrel kapcsolatos vádakat. Az Elsőfokú Bíróság arra a következtetésre jut, hogy a szóban forgó dokumentumok nem cáfolják a Bizottság megállapításait, amelyek szerint a FEG és a NAVEG közötti *gentlemen's agreement* a gyakorlatban ténylegesen érvényesült. [15]

25. Ezzel szemben a TU azt állítja, hogy az ítélet *önmagának mond ellent*. Egyrészt az Elsőfokú Bíróság nem ismeri el olyan dokumentumok mentesítő jellegét, amelyek a Bizottság felszólítását követő, de a kifogásközlést megelőző időszakból származnak. A bizonyítékok értékelése szempontjából tehát a TU-t már vizsgálat alá vontként kezelték. Másrészről viszont az Elsőfokú Bíróság nem tekintette a TU-t vizsgálat alá vontnak, amikor az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv alkalmazása szempontjából meghatározta az eljárás kezdő időpontját. E tekintetben az Elsőfokú Bíróság a kifogásközlést vette irányadónak. A TU álláspontja szerint az Elsőfokú Bíróság által a kifogásközlés időpontjához fűzött következmény ezért nem következetes, az Elsőfokú Bíróság kettős mércét alkalmaz.

26. Az, hogy egy ítélet indokolása ellenmondásos-e, olyan jogkérdés, ami mint ilyen felvethető egy fellebbezés keretében. [16] Ennyiben tehát a TU jogalapja elfogadható.

27. A TU állításával ellentétben a dokumentumok bizonyító erejének értékelése és az eljárás időtartamának megfelelőségére vonatkozó értékelés nem függ össze. Ennek megfelelően az ítélet két szakasza, amelyek vonatkozásában az Elsőfokú Bíróság az eljárás időtartamával illetőleg a vitatott dokumentumok bizonyító erejével foglalkozik, nem áll egymással logikai összefüggésben, következésképpen nem állhat – amint azt a TU állítja – tartalmilag ellentmondásban egymással.

28. Önmagában az a körülmény, hogy egy dokumentum a kifogásközlést *megelőzően* keletkezett, nem teszi ezt a dokumentumot kötelezően mentesítő bizonyítékká. Ugyanígy nem minősül szükségszerűen terhelő bizonyítéknak egy olyan dokumentum, amely a kifogásközlést *követően* keletkezett. Valamely dokumentum bizonyító erejét a konkrét ügy valamennyi körülményének figyelembevételével kell megítélni. Egy mentesítőnek tartott bizonyíték elveszítheti ilyen minőségét, amennyiben a vizsgálat alá vont kezdeményezése alapján, és egy olyan időpontban – a vizsgálat megindulását, azaz a felszólítást követően – keletkezett, amikor már világos volt, hogy a Bizottság a kartellszabályok

15 – Lásd még a megtámadott ítélet 209. pontját.

16 – A C-401/96. P. sz., Somaco kontra Bizottság ügyben 1998. május 7-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-2587. o.) 53. pontja és a C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-8417. o.) 25. pontja. Ugyanebben az értelemben lásd a C-208/03. P. sz., Le Pen kontra Parlament ügyben 2005. július 7-én hozott ítélet (EBHT 2005., I-6051. o.) 45. pontját.

megsértésére gyanakszik, és az érintett vállalkozások már figyelmeztette („*in tempore suspecto*"). Az Elsőfokú Bíróság pontosan így értékelte – jogilag hibátlanul – a konkrét ügyben fennálló helyzetet a megtámadott ítéletben.

29. Végeredményben ezért a második jogalap bár elfogadható, de megalapozatlan.

B – *A harmadik jogalap: a megállapított jogsértésekben a TU által viselt felelősségre vonatkozó bizonyítás*

30. Harmadik jogalapjával a TU azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság jogban tévedett, de legalábbis ítéletét érthetetlen módon indokolta, amikor azt állapította meg, hogy a Bizottság joggal mondta ki felelősségét a megtámadott határozat 1. és 2. cikkében szereplő jogsértések tekintetében.

31. E jogalap a megtámadott ítélet „a megtámadott határozat megsemmisítésére irányuló kérelmek" című részére, azon belül is a III. számozott részre vonatkozik. Ehelyütt foglalkozik az Elsőfokú Bíróság részletesen azzal a kérdéssel, hogy a megtámadott határozat 1. és 2. cikkében szereplő, az EK 81. cikkének (1) bekezdését illető jogsértések felróhatók-e a TU-nak. Az Elsőfokú Bíróság arra a következtetésre jut, hogy a Bizottság megalapozottan rótta fel a TU-nak, hogy aktív módon részt vett mind a FEG és a NAVEG között *gentlemen's agreement* formájában létrejött kollektív kizárólagossági rendszerben, mind az e rendszernek a nem NAVEG-tag vállalkozásokra való kiterjesztésére vonatkozó összehangolt magatartásban, mind pedig az árakra vonatkozó megállapodásokban. [17]

32. Mindezzel szemben a TU három érvet terjeszt elő, amelyek egyúttal e jogalap három részét adják.

1. A TU részvétele a kollektív kizárólagossági rendszerben (a harmadik jogalap első része)

33. A harmadik jogalap első részével a TU lényegében azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság több szempontot figyelmen kívül hagyott annak vizsgálata során, hogy a Bizottság helyesen indult-e ki a TU aktív részvételéből a kollektív kizárólagossági rendszerben.

34. Az Elsőfokú Bíróság először is figyelmen kívül hagyta, hogy a FEG igazgatótanácsának a TU képviseletére kijelölt tagja a valóságban nem volt alávetve a TU utasításainak, és csak

17 – Lásd különösen a megtámadott ítélet 360., 367. és 379. pontját.

a társulás, nem pedig a TU érdekeinek képviselete volt feladata; az Elsőfokú Bíróság félreértelmezte a FEG belső működési szabályait, valamint a társulásokra vonatkozó holland szabályozást. Másodszor az Elsőfokú Bíróság helytelenül indult ki abból, hogy a FEG és egyik legfontosabb tagja, a TU között kezdettől fogva messzemenő érdekazonosság [18] állt fenn. Harmadrészt a TU személyes és aktív részvétele a kollektív kizárólagossági rendszerben nem alapítható önmagában arra, hogy a TU éveken át delegált egy tagot a FEG igazgatótanácsába, és így a legtöbb – ha nem az összes – vonatkozó ülésen részt vett; világos különbség áll fenn a FEG irányító szerveiben való gyakori jelenlét és a FEG politikájának meghatározásában való közvetlen részvétel között. Emellett a TU az indokolás hiányosságait, illetve nyilvánvaló hibát ró fel az Elsőfokú Bíróságnak, amennyiben ez utóbbi a megtámadott ítélet 351. pontjában azt állapította meg, hogy a TU a FEG-en belül „kulcsszerepet játszott a kollektív kizárólagossági rendszer vonatkozásában": a Bizottság ugyanakkor a megtámadott határozatban nem használja a kulcsszereplő fogalmát.

35. A Bizottság és az őt támogató CEF állítása szerint a TU érvelése elfogadhatatlan, mivel azzal az Elsőfokú Bíróság ténymegállapításait kérdőjelezi meg.

36. A TU érvei valóban a konkrét ügy körülményeinek az Elsőfokú Bíróság általi értékelésére vonatkoznak: a TU valóban a FEG egyik legfontosabb tagja volt-e, és kulcsszerepet játszott-e a szakmai társulásban, a belső működési szabályoktól és a társulásokra vonatkozó szabályozástól függetlenül befolyással volt-e a FEG vezetőségére, és megállapítható-e érdekeinek messzemenő egybeesése a FEG érdekeivel; ezek mind a tények és a bizonyítékok értékelésére vonatkozó kérdések, amelyeket egy fellebbezés keretében a Bíróság nem vizsgálhat. [19] A TU érvelése eszerint eleve elfogadhatatlan. [20]

37. Ugyanakkor a TU érvelésének alaposabb vizsgálata azt mutatja, hogy az nem csupán az Elsőfokú Bíróság által a tények tekintetében végzett értékelés kritikája, és nem is az Elsőfokú Bíróság előtt már felhozott érvek egyszerű megismétlése. [21] A TU ugyanis mindezen érvekkel azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság ítéletében figyelmen kívül hagyta azon jogszabályi követelményeket, amelyek az EK 81. cikk (1) bekezdését érintő jogsértésekben való részvételére vonatkozó bizonyítékokra vonatkoztak, és e tekintetben

18 – A megtámadott határozat (69) preambulumbekezdése és a megtámadott ítélet 353. pontja a „többé-kevésbé egyező érdekek" fogalmát használja.

19 – Lásd ezen indítvány 20. pontját.

20 – Még ha egyébként a TU által a „kulcsszereplő" fogalmának alkalmazása tekintetében előadott érvelést úgy is tekintjük, hogy az a tények *félreértelmezését* veti fel, és ezért elfogadhatónak minősül, az mindenesetre megalapozatlan. Az Elsőfokú Bíróság által használt „kulcsszereplő" fogalom ugyanis lényegében egyenértékű a Bizottság által a megtámadott határozatban használt „fontos és egyénileg vizsgálandó szerep" fogalmával (lásd e tekintetben a megtámadott határozat (69) preambulumbekezdését).

21 – Lásd e tekintetben a megtámadott ítélet 351. pontját, amelyben az Elsőfokú Bíróság a TU által az elsőfokú eljárásban előterjesztett hasonló kifogásokat ugyancsak alapul vett a kollektív kizárólagossági rendszerben való részvétellel kapcsolatos fejtegetései során.

nem megfelelően indokolta ítéletét. Az, hogy a Bizottságnak egy kartellhatározat esetében a bizonyítás milyen szabályainak kell megfelelnie, hogy egy vállalkozás aktív részvételét egy kartellben *milyen fajta bizonyítékokra* alapíthatja, olyan jogkérdés, amelyet a Bíróság egy fellebbezési eljárásban vizsgálhat.

38. Így tekintve tehát a harmadik jogalap első része elfogadható. Ennek ellenére az ügyben mégsem lehet helyt adni annak.

39. Az Elsőfokú Bíróság ugyanis helyesen abból indult ki, hogy egy társulásban viselt tagság nem jelenti azt, hogy a tag e társulás bármely jogellenes tevékenységéért automatikusan felelőssé tehető. [22] A Bizottságnak bizonyítania kell, hogy a tagvállalkozás a társulás jogellenes tevékenységeiben aktívan részt vett, és következésképpen maga is megsértette az EK 81. cikk (1) bekezdésében foglaltakat.

40. E részvétel bizonyítása azonban megtörténhet ráutaló jelek alapján is. A Bíróság kifejezetten elismeri, hogy a versenykorlátozó tevékenységek és megállapodások természetüknél fogva gyakran titkosak, és az erre vonatkozó dokumentáció a legminimálisabbra szorítkozik. Ebből következik, hogy még ha a Bizottság fel is fedez olyan iratokat, mint például a találkozókról készült beszámolók, e dokumentumok általában töredékesek és szórványosak, és ezért gyakran következtetésekkel kell bizonyos részleteket rekonstruálni. Ezért az esetek nagy részében a versenyellenes magatartás vagy megállapodás létezését bizonyos egybeesésekből és jelekből kell kikövetkeztetni, amelyek együtt figyelembe véve, más összefüggő magyarázat hiányában a versenyjogi szabályok megsértésének bizonyítékául szolgálhatnak. [23]

41. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az adott vállalkozás kartellben való részvételének megfelelő bizonyításához elegendő, ha a Bizottság bizonyítja, hogy az érintett vállalkozás részt vett olyan találkozókon, amelyek során versenykorlátozó megállapodásokat kötöttek, anélkül hogy a vállalkozás ezt nyilvánvalóan ellenezte volna. Ha megállapítható, hogy a vállalkozás részt vett ilyen találkozókon, a vállalkozás feladata olyan bizonyítékok előterjesztése, amelyek bizonyítják azt, hogy a részvétele bármiféle versenykorlátozó szándéktól mentes volt, és bizonyítják, hogy jelezte versenytársainak, hogy a találkozókon más szempontok miatt vett részt. [24]

22 – A megtámadott ítélet 355. pontja.

23 – A 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement"-ítélet 55–57. pontja.

24 – A C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P.–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri és társai egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-5488. o.) 142. pontja, emellett 143. és 144. pontja, valamint a 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement"-ítélet 81. pontja, emellett 82–85. pontja, továbbá az 1999. július 8-án a C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-4125. o.) 87. és 96. pontja és a C-199/92. P. sz., Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (EBHT 1999., I-4287. o.) 155. pontja.

42. Ami egy társulás, adott esetben szakmai társulás keretei között tartott üléseket illeti, egy vállalkozás „vezetőségi tagján" keresztül is képviseltetheti magát. Különösen erre lehet például következtetni akkor, ha a szakmai szövetség egy vezetőségi tagjának szoros kapcsolata van e vállalkozással, például azért, mert főállásban e vállalkozásnak dolgozik, e vállalkozásnak köszönheti képviseleti megbízását a vezetőségben, és ott – ha jogilag nem is, de ténylegesen mégiscsak – e vállalkozás érdekeit védi. Ez ténylegesen nem függhet attól, hogy e személy a vállalkozás hivatalos képviseletében jár-e el, hogy rendelkezik-e utasítási joggal, vagy hogy van-e bizonyíték arra, hogy a vállalkozás konkrét utasításokat adott a vezetőségi tagnak.

43. Az Elsőfokú Bíróság tehát nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor jóváhagyta a Bizottság utaló jelekre alapozott bizonyítását a TU aktív részvételére vonatkozóan a FEG által elkövetett kartelljogsértésekben. A TU álláspontjával ellentétben nem volt téves a TU alkalmazottainak a FEG vezetőségi ülésen való részvételét, valamint az ily módon a FEG politikájának meghatározására gyakorolt befolyást a jogsértésben való aktív, és nemcsak passzív részvételnek minősíteni. Minden más a tények és a bizonyítékok értékelésére vonatkozó kérdés, amelynek vizsgálatára a Bíróság nem rendelkezik hatáskörrel.

44. Ennek megfelelően a harmadik jogalap első része részben nem elfogadható, részben nem megalapozott.

2. A TU részvétele a kollektív kizárólagossági rendszernek a nem NAVEG-tag vállalkozásokra való kiterjesztésében (a harmadik jogalap második része)

45. A harmadik jogalap második része kapcsán előadott érvelés nagymértékben hasonlít az első részben előadotthoz. A TU álláspontja szerint az Elsőfokú Bíróság a kollektív kizárólagossági rendszernek a nem NAVEG-tag vállalkozásokra való kiterjesztése tekintetében is jogban tévedett, de legalábbis hibásan indokolta ítéletét, amennyiben bizonyítottnak fogadta el a TU aktív részvételét. A TU különösen azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság a következő körülményeket a részességére utaló mérvadó jelként értékelte: azt, hogy a TU a FEG egyik legfontosabb tagvállalkozása volt, és hogy hosszú időn keresztül, megszakítás nélkül képviseltette magát a FEG vezetőségében, illetve részt vett politikájának meghatározásában, anélkül hogy ettől elhatárolódott volna. A TU szerint önmagában a vezetőségi tagság nem bizonyíthatja azt, hogy 1991-et követően részt vett a jogsértésekben.

46. Amint a harmadik jogalap első része, úgy e második rész is lényegében arra irányul, hogy megkérdőjelezze az Elsőfokú Bíróság értékelését a tényekre és a bizonyítékokra vonatkozóan. Ennyiben a TU érvelése eleve elfogadhatatlan. [25]

47. Amennyiben azonban a TU emellett azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság ítéletében figyelmen kívül hagyta azon jogszabályi követelményeket, amelyek a megállapított jogsértésekben való részvételére vonatkozó bizonyítékokra vonatkoztak, érvelése elfogadható, bár jelen ügyben megalapozatlan. Ugyanis, mint már szó volt róla, a bizonyítás ráutaló jelekre alapítása jogszerű. [26] Ilyen ráutaló jelet jelent a jelen ügyben a TU részvétele az üléseken a hozzá közel álló, a FEG vezetőségében lévő személyek útján, valamint hogy e keretek között részt vett a FEG politikájának meghatározásában, mégpedig vitathatatlanul 1991-et követően is. [27]

48. Ennek megfelelően a harmadik jogalap második része ugyancsak részben nem elfogadható, részben nem megalapozott.

25 – Lásd ezen indítvány 20. és 36. pontját.

26 – Lásd ezen indítvány 40–43. pontját.

27 – Lásd e tekintetben például a megtámadott ítélet 365. pontját.

3. A TU részvétele az árakra vonatkozó megállapodásokban (a harmadik jogalap harmadik része)

49. Harmadik jogalapjának harmadik részével a TU azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság jogtalanul fogadta el a Bizottság bizonyítását a TU-nak az árakra vonatkozó megállapodásokban való aktív részvételére vonatkozóan.

50. A TU különösen azt kifogásolja, hogy pusztán a FEG-ben való tagsága miatt felelőssé tették ez utóbbi társulásnak az árak rögzítésére és a közleményekre vonatkozó kötelező határozataival összefüggésben. A TU álláspontja szerint konkrét bizonyítékokat volna szükséges felmutatni mind e határozatok meghozatalában, mind az árak rögzítésére vonatkozóan a FEG által folytatott jogellenes tevékenységben való aktív részvétele tekintetében.

51. Ez az érvelés a megtámadott ítélet helytelen értelmezésén alapul. Az Elsőfokú Bíróság ugyanis semmi esetre sem abból indult ki, hogy a TU mint tagvállalkozás automatikusan felelősséggel tartozik a FEG mint szakmai társulás jogellenes tevékenységéért. Ellenkezőleg, az Elsőfokú Bíróság kifejezetten a TU aktív közreműködésére vonatkozóan tett megállapításokat. Egyrészt

utalt a TU azon közreműködésére, amely a FEG vezetőségében jelenlévő képviselőjén keresztül valósult meg, [28] másrészt konkrét cselekményre, amely árakra vonatkozó információknak a TU által a FEG részére történő átadásában nyilvánult meg. [29]

52. Így a harmadik jogalap harmadik és egyben utolsó része ugyancsak megalapozatlan.

C – A negyedik jogalap: a versenyjogi jogsértések időtartamának megítélése

53. Negyedik jogalapjával a TU azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság jogban tévedett, de legalábbis hiányosan indokolta ítéletét a megállapított jogsértések időtartamának és azok folyamatos voltának megítélése tekintetében.

54. E jogalap elsősorban a megtámadott ítélet 406–413. pontjával függ össze, amelyben az Elsőfokú Bíróság a vitatott kartelljogsértés időtartamával foglalkozott. Az Elsőfokú Bíróság ehelyütt végeredményben megerősítette a Bizottság megállapításait, és abból indult ki, hogy egységes és folyamatos jogsértés állt fenn. [30]

55. A TU ezt vitatja az összesen három részből álló negyedik jogalapjában. [31] Minthogy a TU fellebbezésének más részeiben is felhoz hasonló érveket, különösen harmadik jogalapjának második részében, [32] illetve ötödik jogalapjának első részében, az alábbiakban ezen érvek is megvizsgálásra kerülnek.

56. A TU lényegében úgy érvel, hogy az a nézőpont, amely alapján az Elsőfokú Bíróság ítéletében a jogsértés tartamát és folyamatos voltát megítélte, téves, és nem veszi figyelembe az árrögzítés egyes elemeinek heterogén jellegét. A TU szerepe az árrögzítés rendszerében egyébként is igen csekély volt.

57. Nyilvánvaló, hogy a TU ezen érvelésével az Elsőfokú Bíróság által a tények tekintetében végzett értékelést kívánja a Bíróság felülvizsgálata alá vonni. Ennyiben a TU érvelése eleve elfogadhatatlan. [33]

28 – A megtámadott ítélet 377. pontja, lásd még ezen indítvány 42. pontját.

29 – A megtámadott ítélet 378. pontja.

30 – Lásd különösen a megtámadott ítélet 406. és 413. pontját.

31 – A fellebbezés negyedik jogalapjának első része a kollektív kizárólagossági rendszer időtartamával (a megtámadott határozat 1. cikke), második része az árrögzítés időtartamával (a megtámadott határozat 2. cikke), harmadik része pedig a TU jogsértésekben való részvételének időtartamával (a megtámadott határozat 3. cikke) kapcsolatos.

32 – A fellebbezés 61. pontja.

33 – Lásd ezen indítvány 20. pontját.

58. A TU kritikája azonban nem merül ki ennyiben. Két, a jogsértés tartamának az Elsőfokú Bíróság általi megítélésre vonatkozó jogszabályi követelményeket érintő érvet hoz fel. Ennyiben érvelésének tárgya jogkérdés, és ezért elfogadható.

59. A TU először is azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság nem mutatta be, miben állt az „átfogó terv" és az „azonos cél", amelyek fennállása szükséges ahhoz, hogy magatartások egyszerű sorozatát egységes és folyamatos cselekedetnek lehessen tekinteni.

60. Ahhoz, hogy egységes jogsértésnek lehessen tekintetni, valóban szükséges az, hogy a különböző magatartások „azonos, a közös piacon belüli verseny torzítására irányuló céljuk alapján egy »átfogó terv« keretébe [illeszkedjenek]". [34]

61. Az Elsőfokú Bíróság semmi esetre sem hagyta figyelmen kívül ezt a feltételt. A megtámadott ítélet 340–343. pontjában külön részt szentel a szóban forgó jogsértések együttes vizsgálatának. Itt kifejti, hogy a TU-nak felrótt mindkét jogsértésnek, nevezetesen a kollektív kizárólagossági rendszernek és az árrögzítésre vonatkozó összehangolt magatartásoknak „azonos versenyellenes célja volt": „az áraknak a versenyképes ár feletti szinten tartása". [35] Az Elsőfokú Bíróság e megállapításából burkolt módon következik, hogy a jogsértések mindegyike – vagyis mind a kollektív kizárólagossági rendszer, mind az árra vonatkozó összehangolt magatartás – önmagában is erre a meghatározott célra irányult. Erre vezethető vissza, amikor az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélet 406. pontjában a szóban forgó jogsértések egységességét hangsúlyozza.

62. A TU az „átfogó terv" és az „azonos cél" tekintetében előterjesztett érvelése ezért megalapozatlan.

63. A TU másodsorban azt állítja, hogy az Elsőfokú Bíróság jogtalanul fogadta el a Bizottság megállapításait a jogsértések időtartamára vonatkozóan, mely megállapítások hiányos és közvetett bizonyítékokon alapulnak.

64. Amint az már a harmadik jogalap vonatkozásában megállapításra került, a kartellekkel kapcsolatos eljárásokban megengedhető a bizonyos egybeesésekre és jelekre alapított bizonyítás. [36] Magától értetődik, hogy az ilyen egybeesések és jelek – nevezetesen, hogy a TU alkalmazottja folyamatosan

34 – A 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement"-ítélet 258. és 260. pontja.

35 – A megtámadott ítélet 342. pontja.

36 – Lásd e tekintetben ezen indítvány 40. és 41. pontját.

részt vett a FEG vezetőségének ülésein, még 1991-et követően is – nemcsak a versenykorlátozó magatartás vagy megállapodások egyszerű fennállásáról szolgálnak felvilágosítással, hanem a folytatólagos versenykorlátozó magatartások időtartamáról, illetve a versenykorlátozó megállapodások fennállásának időtartamáról is.

65. A TU érvelése e tekintetben is megalapozatlan.

66. Ennek megfelelően a negyedik jogalap részben nem elfogadható, részben nem megalapozott.

D – *Az ötödik jogalap első és harmadik része: a bírság összegével kapcsolatos érvek*

67. Ötödik jogalapjával a TU az Elsőfokú Bíróság által a bírság összege tekintetében végzett értékelést vitatja. E jogalap három részből áll, az alábbi megállapítások azonban csak az első és a harmadik részre vonatkoznak. A második, az eljárás túlzott időtartamának a bírság összegére gyakorolt esetleges hatással kapcsolatos rész tárgyalására alább, az első jogalappal összefüggésben kerül sor.[37]

1. A felülvizsgálat terjedelme

68. Amennyiben fellebbezés keretében a Bíróság egy bírság összegével kapcsolatos kifogásokat bírál el, amely bírság megítélése során az Elsőfokú Bíróság (a 17. rendelet 17. cikkével összefüggésben értelmezett EK 229. cikk alapján) korlátlan felülvizsgálati jogkörrel bír, a felülvizsgálat terjedelme tekintetében a következőket kell kiemelni:

69. Az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a Bíróságnak, amikor fellebbezés keretén belül jogkérdésekről határoz, nem feladata, hogy méltányossági okokból a sajátjával helyettesítse az Elsőfokú Bíróság értékelését a bírság összegét illetően.[38] A Bíróság ugyanakkor vizsgálhatja azt, hogy az Elsőfokú Bíróság nem vétett-e nyilvánvaló hibát, vagy nem sértette-e meg az arányosság, illetve az egyenlőség elvét.[39]

37 – Lásd e tekintetben ezen indítvány 128–141. pontját.

38 – A 24. lábjegyzetben hivatkozott Dansk Rørindustri ítélet 245. pontja; lásd emellett a C-310/93. P. sz., BPB Industries és British Gypsum kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítélet (EBHT 1995., I-865. o.) 34. pontját, a C-291/98. P. sz., Sarrió kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-9991. o.) 73. pontját és a 16. lábjegyzetben hivatkozott Baustahlgewebe-ítélet 129. pontját.

39 – A 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement"-ítélet 365. pontja.

2. A jogsértés időtartamának a bírság összegére gyakorolt hatása (az ötödik jogalap első része)

70. Az ötödik jogalap első részével, amely különösen a megtámadott ítélet 413. pontjával függ össze, a TU azt állítja, hogy a jogsértések időtartamát a bírság összegének meghatározása során nem vették kellően figyelembe. Ezzel a Bizottság és az Elsőfokú Bíróság mind a 17. rendelet 15. cikkét, mind a vonatkozó iránymutatást [40] megsértette. A TU ezzel összefüggésben jogban való tévedést, de legalábbis hiányos indokolást ró fel az Elsőfokú Bíróságnak.

71. Közelebbről megvizsgálva azonban a TU lényegében itt is arra hivatkozik, hogy az Elsőfokú Bíróság tévesen *ítélte meg* a jogsértések *időtartamát* és azok *folyamatos jellegét.* Ennek megfelelően a TU által előadott érvek tartalmukat tekintve nagyrészt megegyeznek a negyedik jogalap keretében előadottakkal. Amint ott megállapításra került, [41] a TU által e tekintetben előadott érvek nem engednek arra következtetni, hogy az Elsőfokú Bíróság jogban tévedett volna. Következésképpen az Elsőfokú Bíróság a *bírság összegének* mérlegelése során is támaszkodhatott a jogsértések időtartama és azok folyamatos jellege tekintetében tett megállapításaira. E tekintetben nem állapítható meg nyilvánvaló hiba az Elsőfokú Bíróság részéről.

72. A TU álláspontjával ellentétben az Elsőfokú Bíróságnak a bírság összegének mérlegelése során nem abból kellett kiindulnia, hogy a TU részvétele az árrögzítés rendszerében csak mellékes jelentőséggel bír. Az Elsőfokú Bíróság ugyanis kifejezetten megállapította a TU aktív részvételét e jogsértésekben, és ezáltal kizárta, hogy a TU egyszerű „követő szerepet" játszott volna. [42] E tekintetben sem fedezhető tehát fel nyilvánvaló hiba az Elsőfokú Bíróság részéről.

73. A TU ezen túlmenően nem terjesztett elő olyan szempontokat, amelyek alapján megállapítható volna nyilvánvaló hiba, az arányosság, illetve az egyenlőség elvének megsértése.

74. Ezért az ötödik jogalap első része megalapozatlan.

40 – A Bizottság közleménye – Iránymutatás a 17. rendelet. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.).

41 – Ezen indítvány 53–66. pontja.

42 – A megtámadott ítélet 377–379. pontjával együttesen értelmezett 415. pontja; lásd még ezen indítvány 51. pontját.

3. A FEG-re és a TU-ra kiszabott bírságok egymáshoz való viszonya (az ötödik jogalap harmadik része)

75. Az ötödik jogalap harmadik részével a TU azt kifogásolja, hogy a rá kiszabott bírság aránytalan a FEG-re kiszabott bírsággal szemben.

76. A TU egyrészt újfent azt kifogásolja – amint már tette ezt az ötödik jogalap első részében is –, hogy a kollektív kizárólagossági rendszerben való aktív részvétele csak 1991. július 2-ig tartott, ezt követően részvétele csak mellékes volt.

77. Amint már megállapításra került, az Elsőfokú Bíróság joghiba elkövetése nélkül állapította meg, hogy a TU aktív részvétele az 1991-es évet követően is fennállt, és hogy nemcsak „követő szerepre" korlátozódott. [43] Következésképpen kiindulhatott ebből a megállapításból a bírság összegének megállapítása során is. E tekintetben nem fedezhető tehát fel nyilvánvaló hiba az Elsőfokú Bíróság részéről.

78. Másrészről a TU kifejezetten a megtámadott ítélet 431–434. pontját támadja, amelyekben az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy nem áll fenn az egyenlő bánásmód elvének megsértése.

79. A TU mindenesetre elmulasztja *részleteiben* előadni, miben áll a közötte és a FEG közötti hátrányos megkülönböztetés, és mennyiben hagyta figyelmen kívül az Elsőfokú Bíróság az általa első fokon felvetett érveket.

80. A TU és a FEG forgalmának százalékában meghatározott bírság kulcsának eltérése ugyanakkor nem jelenti eleve az egyenlő bánásmód elvének megsértését. [44] Amint azt Elsőfokú Bíróság helyesen állapította meg, [45] a Bizottság, amikor egyazon jogsértésben résztvevő vállalkozások vagy vállalkozások társulásai tekintetében bírságot szab ki, nem köteles a bírságok összegét ez utóbbiak forgalma tekintetében ugyanolyan százalékban megállapítani. E tekintetben több tényező játszik szerepet, amelyek között a forgalomnak nem lehet aránytalanul nagy jelentőséget tulajdonítani.

81. Ilyen körülmények között az ötödik jogalap harmadik része megalapozatlan.

43 – Lásd ezen indítvány 51. és 72. pontját.

44 – Lásd ilyen értelemben a 24. lábjegyzetben hivatkozott Dansk Rørindustri ügyben hozott ítélet 243., 315. és 316. pontját.

45 – A megtámadott ítélet 432. pontja.

V – Az első jogalapról és az ötödik jogalap második részéről: az eljárás túlzott időtartama

82. A TU fellebbezésének első jogalapja, valamint ötödik jogalapjának második része a jogalapok között a legnagyobb terjedelmű. Azon következményekkel kapcsolatosak, amelyek a Bizottság eljárása egyes részeinek az Elsőfokú Bíróság által megállapított túlzott időtartamából adódnak. Ezért ezeket együtt szükséges vizsgálni.

83. A TU lényegében azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság megsértette a közösségi jogot, illetve az Emberi Jogok Európai Egyezményét (a továbbiakban: EJEE), [46] vagy legalábbis érthetetlenül indokolta a megtámadott ítéletet, amennyiben úgy döntött, hogy az ésszerű határidő túllépése nem indokolja a vitatott határozat megsemmisítését, illetve a rá kiszabott bírság csökkentését.

A – *A megtámadott ítélet*

84. Az első jogalap mindhárom része lényegében a megtámadott ítélet 73–94. pontjára vonatkozik.

85. Ehelyütt az Elsőfokú Bíróság először is megállapította a Bizottság azon kötelezettségét, hogy a közigazgatási eljárást – amelyet versenyjogi ügyekben a 17. rendelet szerint kell lebonyolítani, és amely az ott meghatározott szankciók alkalmazásához vezethet – megfelelő határidőn belül folytassa le. Az Elsőfokú Bíróság emellett emlékeztetett arra, hogy az ilyen határidő túllépése, még ha ez bizonyított is, nem feltétlenül alapozza meg a vitatott határozat megsemmisítését. A megsemmisítés akkor jöhet szóba, amennyiben bizonyításra kerül, hogy az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv megsértése hátrányosan érintette az érintett vállalkozások védelemhez való jogát. [47]

86. A konkrét ügyben az Elsőfokú Bíróság a Bizottság közigazgatási eljárásának három szakaszát különböztette meg, amelyeket egyenként vizsgált.

– Az eljárásnak az 1996. július 3-ig tartó, a *kifogásközlést megelőző* szakaszát az Elsőfokú Bíróság túlzottan hosszúnak ítélte, és kifejezetten elismeri a Bizott-

46 – Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én aláírt egyezmény.

47 – A megtámadott ítélet 73. és 74. pontja.

ságnak felróható több mint hároméves tétlenséget. [48] Ugyanakkor az Elsőfokú Bíróság szerint az eljárás e szakaszának túlzott időtartama nem érintette a védelemhez való jogot, mivel az érintettekkel ekkor még nem közölték a kifogásokat. Csak a kifogások közlését követően áll be alakilag az eljárás alá vonás, és csak ekkor merülhet fel egyáltalán a védelemhez való jog sérelme. [49]

– Az eljárásnak a *kifogásközlés és az érintett vállalkozások meghallgatása között* eltelt 16 hónapos szakaszát az Elsőfokú Bíróság nem minősítette túlzottan hosszúnak. [50]

– Az eljárásnak *az érintett vállalkozások meghallgatása és a megtámadott határozat kibocsátása között* eltelt – összesen 23 hónapos – szakaszát az Elsőfokú Bíróság ismét csak túlzottan hosszúnak ítélte. [51] Alaposabb vizsgálatot követően azonban arra a megállapításra jutott, hogy a felperesek védelemhez való jogát az eljárás ez utóbbi szakaszának időtartama nem befolyásolta. [52]

87. A megtámadott ítélet 438. pontjában, amely pontra különösen az ötödik jogalap második része vonatkozik, az Elsőfokú Bíróság a Bizottság által megállapított bírság bírói mérséklésének lehetőségével foglalkozik. Az Elsőfokú Bíróság azt állapította meg, hogy a felperesek nem terjesztettek elő olyan érveket, amelyek megalapoznák a bírság további csökkentését a Bizottság által saját hatáskörben már megtett, 100 000 euro összegű csökkentésen túl. Következésképpen az Elsőfokú Bíróság a felperesek erre vonatkozó kérelmét elutasította.

B – *A felek érveinek lényege*

88. A TU szerint az Elsőfokú Bíróság az eljárás időtartamának megítélése során nem tehetett volna különbséget a kifogásközlést megelőző és az azt követő szakasz között. E tekintetben utal a közösségi bíróságok ítélkezési gyakorlatára, és még inkább az Emberi Jogok Európai Bíróságának [53] ítélkezési gya-

48 – A megtámadott ítélet 77. pontja.
49 – A megtámadott ítélet 78. és 79. pontja.
50 – A megtámadott ítélet 84. pontja.
51 – A megtámadott ítélet 85. és 93. pontja.
52 – A megtámadott ítélet 86. és 93. pontja.
53 – A továbbiakban: EJEB.

korlatára. Ezekre tekintettel[54] a konkrét ügyben az eljárás időtartamának megfelelősége szempontjából már a FEG-nek és a TU-nak 1991-ben küldött első információközlésre vonatkozó felszólítástól eltelt időt, de legalábbis a FEG-nek 1991. szeptember 16-án megküldött kifogásközléstől eltelt időt figyelembe kell venni.

89. A TU érvelése szerint az Elsőfokú Bíróságnak már önmagában az eljárás túlzott időtartama miatt meg kellett volna semmisítenie a megtámadott határozatot. A védelemhez való jog ezt meghaladó sérelme nem tehető a megtámadott határozat semmisségének előfeltételévé.

90. Az Elsőfokú Bíróság egyébként tévesen ítélte meg azokat a nehézségeket, amelyek az előzetes vizsgálat (az eljárás első szakasza) hossza miatt a TU oldalán védelmének előkészítése kapcsán merültek fel. Nem voltak fellelhetők releváns iratok, és a vezetés, valamint más munkatársak személyében beállt változások miatt az idő előrehaladtával egyre nehezebbé vált a múltban lejátszódott események rekonstruálása és egykori összefüggésrendszerükbe helyezése.

54 – Írásbeli és szóbeli észrevételeiben a TU különösen az EJEB által a Deweer-ügyben 1980. február 5-én hozott ítélet (A. sorozat, 35. szám, 24. o.) 46. §-ára, az Eckle-ügyben 1982. július 15-én hozott ítélet (A. sorozat, 51. szám, 33. o.) 73. §-ára és a Corigliano-ügyben 1982. december 10-én hozott ítélet (A. sorozat, 57. szám) 34. §-ára hivatkozott.

Emellett a TU vitatja, hogy a terhére rótt jogsértések 1991-et követően is tovább folytak volna.

91. Az Elsőfokú Bíróságnak mindenesetre az eljárás túlzott időtartama miatt a TU-ra kiszabott bírság további csökkentését kellett volna elrendelnie. Az Elsőfokú Bíróság tévesen értelmezte úgy a bírságnak a Bizottság megtámadott határozatában szereplő csekély mértékű csökkentését, hogy az a Bizottság és az érintett vállalkozások közös felelősségén alapul.[55] Saját megállapításának, mely szerint az eljárás túlzott időtartama teljes egészében a Bizottságnak tudható be, az Elsőfokú Bíróságot a bírság további csökkentésére kellett volna késztetnie.

92. Mindezzel szemben a Bizottság szerint az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítélettel az állandó ítélkezési gyakorlatot követi, azt helyesen alkalmazta az adott ügyre. Az Elsőfokú Bíróság mind a kifogások közlését megelőző, mind az azt követő időszak tekintetében vizsgálta az eljárás időtartamát.

93. Az EJEE feltételei és az EJEB ítélkezési gyakorlata a Bizottság szerint nem alkalmaz-

55 – A megtámadott határozat (152) preambulumbekezdése.

hatóak minden további nélkül a versenyjog területére. A kifogások közlésének időpontját megelőzően nincs alaki vád. Egy olyan figyelmeztető levél, mint amilyet a jelen ügyben a Bizottság szolgálatai küldtek, alapvetően különbözik a hivatalos kifogásközlésétől, és ezért nincs jelentősége az itt vizsgált kérdés szempontjából, vagyis hogy mely időponttól befolyásolhatja hátrányosan az érintettek védelemhez való jogát az eljárás túlzott időtartama.

96. A CEF által előterjesztett érvelés ugyanazt a gondolatmenetet követi, mint a Bizottság érvelése. A CEF azt teszi még hozzá, hogy az eljárásért a TU viseli a fő felelősséget, az eljárás megelőzhető lett volna, ha a TU idejében felhagy a terhére rótt jogsértésekkel.

C – *Értékelés*

94. A Bizottság hangsúlyozza, hogy az ítélkezési gyakorlat értelmében önmagában a közigazgatási eljárás időtartama nem vezet a megtámadott határozat jogellenességéhez és megsemmisítéséhez. Ehhez konkrét bizonyítékra volna szükség arra vonatkozóan, hogy az érintettek védelemhez való jogát hátrányosan befolyásolták. A fellebbező, akit ez esetben a bizonyítási terhel, azonban ilyen hátrányos befolyásolást nem tudott meggyőzően bemutatni. A Bizottság megítélése szerint az Elsőfokú Bíróság a maga részéről alaposan megvizsgálta az eljárás túlzott időtartamának a TU védelemhez való jogára gyakorolt hatásait, mégpedig az eljárás valamennyi szakaszának hossza tekintetében.

95. Ami a bírság lehetséges csökkentését illeti, a Bizottság szerint az Elsőfokú Bíróság kellően megindokolta a megtámadott ítéletet, és korlátlan felülvizsgálati jogkörével élve jutott arra a következtetésre, hogy a kiszabott bírság összege megfelelő.

97. Az időközben megerősített ítélkezési gyakorlat szerint az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelvnek érvényesülnie kell a versenyjog terén, ha a 17. rendelet szerint indítanak eljárást, amely az abban meghatározott szankciók alkalmazását teszi lehetővé. [56]

98. Az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv a közösségi jog egy általános alapelve, amely az EJEE 6. cikkének (1) bekezdéséből következik, [57] és amelyet időközben meg-

56 – A C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P., C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság, ún. „PVC II" egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-8375. o.) 179. pontja.

57 – Lásd ilyen értelemben a 16. lábjegyzetben hivatkozott Baustahlgewebe-ügyben hozott ítélet 21. pontját és az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 170–171. pontját. Ugyanakkor a Bíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a kontradiktórius eljárás alapelve, valamint az EEJE 6. cikke (1) bekezdésében elismert többi eljárási garancia csak „bíróság" előtti eljárásokban veendő figyelembe (a 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement"-ügyben hozott ítélet 70. pontja). Ebből levonható az a következtetés, hogy az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének *közvetlen* alkalmazása a Bizottság közigazgatási eljárásában nem merülhet fel.

ismételtek az Európai Unió Alapjogi Chartája[58] 41. cikke (1) bekezdésében (a megfelelő ügyintézéshez való jog).[59]

1. Az eljárás két szakaszának megkülönböztetéséről (a fellebbezés első jogalapjának első része)

99. Fellebbezése első jogalapjának első részével a TU azt kifogásolja, hogy az Elsőfokú Bíróság az eljárás időtartamának megítélése szempontjából jogtalanul különböztetett meg két szakaszt az eljárásban, és az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelvet jogtalanul csak a kifogások közlésétől, azaz a második szakasz tekintetében alkalmazta.

100. Még ha a 17. rendelet szerinti kartelljogi eljárások nem büntetőjogi jellegűek is,[60] és nem természetes személyek, hanem vállalkozások ellen folynak, az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv alkalmazása során a Bíróság messzemenően figyelembe veszi az EJEB által az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésére vonatkozóan kialakított ítélkezési gyakorlatot.[61] Eszerint az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv már jóval a hivatalos vádemelés megtörténte előtt is alkalmazandó. Az is elég ugyanis, hogy valakit egy cselekmény elkövetésével *hivatalosan meggyanúsítsanak*, vagy hogy a rá vetülő gyanú alapján foganatosított intézkedések *jelentős befolyást gyakoroljanak helyzetére*[62].

101. Ennek megfelelően az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv a kartelleljárá-

58 – HL 2000. C 364., 1. o. Noha az Alapjogi Charta még nem fejt ki az elsődleges joggal összehasonlítható kógens joghatást, jogi referenciaforrásként mégis felvilágosítást ad a közösségi jogrend által biztosított alapvető jogokról. Lásd e tekintetben már a Bíróság előtt folyamatban lévő, C-540/03. sz., Parlament kontra Tanács ügyre vonatkozó, 2005. szeptember 8-án előterjesztett indítványom 108. pontját és a C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz., Berlusconi és társai egyesített ügyekre vonatkozó, 2004. október 14-én ismertetett indítványom (EBHT 2004., I-3565. o., I-3568. o.) 83. pontját; hasonló értelemben lásd a Poiares Maduro főtanácsnok által a C-181/03. P. sz. Nardone-ügyre vonatkozó, 2004. június 29-én előterjesztett indítvány (2005. január 13-án hozott ítélet, EBHT 2005., I-199. o., I-201. o.) 51. pontját, a Mischo főtanácsnok által a C-20/00. és C-64/00. sz., Booker Aquaculture és Hydro Seafood egyesített ügyekre vonatkozó, 2001. szeptember 20-án előterjesztett indítvány (EBHT 2003., I-7411. o., I-7415. o.) 126. pontját, a Tizzano főtanácsnok által a C-173/99. sz. BECTU-ügyre vonatkozó, 2001. február 8-án előterjesztett indítvány (EBHT 2001., I-4881. o.) 28. pontját, valamint a Léger főtanácsnok által a C-353/99. P. sz. Hautala-ügyre vonatkozó, 2001. július 10-én előterjesztett indítvány (EBHT 2001., I-9565. o., I-9567. o.) 82. és 83. pontját; visszafogottabb e tekintetben Alber főtanácsnok a C-63/01. sz. Evans-ügyre vonatkozó, 2002. október 24-én előterjesztett indítványának (EBHT 2003., I-14447. o., I-14451. o.) 80. pontjában.

59 – A jelen ügyre vonatkozóan az Alapjogi Charta időbeliség miatt nem alkalmazandó, mivel azt csak a megtámadott határozat kibocsátását követően hirdették ki. A jövőre nézve azonban a versenyjogi ügyekben figyelembe kell venni, hogy a Bizottság magára nézve ünnepélyesen kötelezőnek fogadta el az Alapjogi Charta rendelkezéseit, vagyis önkéntes alávetéssel élt (lásd Romano Prodi, az Európai Bizottság elnökének nyilatkozatát 2000. december 7-én a Nizzai Európai Tanács alkalmával); lásd még az 1/2003 rendelet (37) preambulumbekezdését.

60 – Lásd e tekintetben a 17. rendelet 15. cikkének (4) bekezdését.

61 – Az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 182. pontja.

62 – Franciául: *„[L]a période à prendre en considération [...] débute dès qu'une personne se trouve officiellement inculpée ou lorsque les actes effectués par les autorités de poursuite en raison des soupçons qui pèsent contre elle ont des répercussions importantes sur sa situation"*; angolul: *„[T]he period to be taken into consideration [...] begins at the time when formal charges are brought against a person or when that person has otherwise been substantially affected by actions taken by the prosecuting authorities as a result of a suspicion against him"*; lásd az EJEB Nagytanácsa által a Pedersen és Baadsgaard kontra Dánia ügyben 2004. december 17-én hozott ítélet (a 49017/99. sz. panasz alapján indult ügy) 44. §-át, illetve már korábban hasonló értelemben az EJEB által a Ringeisen ügyben 1971. július 16-án hozott ítélet (A. sorozat, 13. szám) 110. §-át, a Hozee kontra Hollandia ügyben 1998. május 22-én hozott ítélet (Ítéletek és Határozatok Tára 1998-III) 43. §-át és az 54. lábjegyzetben hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

sokban is már jóval az alaki vádemeléshez hasonlatos kifogásközlést megelőzően alkalmazható. E tekintetben még függőben lehet hagyni azt a kérdést, hogy a kifogásközlést *megelőzően* lehet-e beszélni *hivatalos meggyanúsításról*, és ha igen, mikortól. Ugyanis a Bizottság előzetes vizsgálata keretében akár a 17. rendelet 14. cikke szerinti tényfeltárás, akár a 17. rendelet 11. cikke szerinti információkérés „jelentős befolyást" gyakorol az érintett vállalkozások helyzetére. [63]

102. Az ilyen vizsgálati intézkedések minden bizonnyal azt a képzetet keltik az érintett vállalkozásban, hogy a Bizottságban felmerült vele szemben a gyanú valamely, az EK 81. vagy az EK 82. cikk szerinti jogsértéssel kapcsolatban. Ez még inkább igaz, amennyiben – mint a jelen esetben is – a Bizottság tudatja, hogy egy harmadik féltől érkezett hozzá panasz, és e panaszt kellően alapos, a vizsgálatok megindítását megalapozó gyanúként veszi figyelembe. Ilyen körülmények között az érintett vállalkozásnak címzett információkérés felér egy gyanúsított első kihallgatásával, az érintett vállalkozásnál végzett vizsgálatok pedig felérnek a gyanúsítottnál végzett házkutatással.

63 – Az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 182. pontja.

103. Az ilyen vizsgálati intézkedések hatására az érintettek rendszerint már komoly erőfeszítéseket tesznek védekezésük előkészítése és különösen ügyvédi segítség igénybevétele érdekében. Adott esetben pénzügyi jellegű intézkedéseket kell tenniük az esetleges bírságok fedezetének biztosítása érdekében, és figyelemmel kell lenniük üzleti partnereik és a nyilvánosság lehetséges reakciójára. Ezen időponttól kezdve az érintettnek az ellene indított eljárás lezárásának időpontjával és kimenetelével kapcsolatos bizonytalansággal kell szembesülnie. Megnövekedett nyomás alatt vannak tehát. Ebben a helyzetben az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv erősebb, az eljárások elévülésén [64] túlmutató védelmet biztosít számukra.

104. E háttér mellett annak a kérdésnek az eldöntése szempontjából, hogy a Bizottság kartellügyben folytatott eljárásának túlzott időtartamáról lehet-e beszélni, a *figyelembe veendő határidő* nem a kifogásközléssel indul, hanem már a Bizottság első olyan vizsgálati intézkedéseitől, amelyek jelentős befolyást gyakoroltak az érintett vállalkozások helyzetére. [65]

64 – Az elévülésről a versenyjog területén lásd a korábbi időszakra vonatkozóan az Európai Gazdasági Közösség szállításra és versenyre vonatkozó szabályai alapján kezdeményezett eljárások és szankciók végrehajtásának elévüléséről szóló, 1974. november 26-i 2988/74/EGK tanácsi rendeletet (HL 1974. L 319., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 1. kötet, 61. o.), a jövőbeli ügyek tekintetében pedig az 1/2003 rendelet 25. cikkét.

65 – Az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 182. pontja. Mischo főtanácsnok más véleményen van, amikor a „PVC II"-ügyre vonatkozó, 2001. október 25-én előterjesztett indítványának (EBHT 2002., I-8375. o.) 40. és azt követő pontjaiban a kifogásközlést megelőző időszak figyelembevételével szemben foglal állást.

105. Ami azonban a közigazgatási eljárás *időtartamának megítélését* illeti, két egymást követő szakaszt kell megkülönböztetni: az *első szakaszt,* amely a Bizottság által a rá ruházott vizsgálati hatáskörök gyakorlásával indul meg, és a kifogásközlésig terjed, valamint a *második szakaszt,* amely a kifogásközléstől az eljárást lezáró határozat elfogadásáig terjed. [66]

106. Amint az a „PVC II"-ügyben hozott ítéletből is következik, [67] bár az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv az eljárás mindkét szakaszában alkalmazandó, e két szakasz saját belső logikával rendelkezik. A kifogásközlést megelőző szakasznak, amely a vizsgálati hatáskörök gyakorlásával indul meg, lehetővé kell tennie a Bizottság számára, hogy vizsgálatai alapján állást foglaljon az eljárás további menetét illetően, míg az ezt követő szakasznak azt kell lehetővé tennie, hogy az érintett meghallgatását követően véglegesen állást foglalhasson a felmerült jogsértést illetően. Ezen eltérő célkitűzések kihatnak az eljárás időtartama ésszerű voltának megítélésére az egyes eljárási szakaszokban, amelynek érdekében az egyes konkrét ügyekben alapos, minden körülményre kiterjedő vizsgálatot kell lefolytatni. [68]

107. Az eljárás első szakasza tekintetében e vizsgálat során megfelelően figyelembe kell venni azt, hogy a Bizottságnak előzetes vizsgálatához kellő időre van szüksége ahhoz, hogy megfelelően megvizsgálja az EK 81. vagy EK 82. cikk szerinti jogsértéssel kapcsolatos gyanút. Ellenkező esetben fennállna annak veszélye, hogy a Bizottság, a Szerződés versenyjogi rendelkezéseinek végrehajtásáért felelős versenyhatóság jelentősen meggyengülne. A Bizottság számára azt is lehetővé kell tenni, hogy az előtte folyamatban lévő eljárások között egyeseknek nagyobb fontosságot tulajdonítson; [69] ez elsősorban – de nem kizárólag – akkor kaphat jelentőséget, ha a Bizottság szolgálatai átmenetileg igen leterheltek.

108. Ami az eljárás második szakaszát illeti, a vizsgálat során figyelembe kell venni, hogy a kifogásközléssel a Bizottság vizsgálatai szokásos esetben lezárulnak, és ezt követően már csak arról van szó, hogy a Bizottság a vállalkozások meghallgatása során gyűjtött adatokat a döntéshozatali folyamat során figyelembe veszi. Az eljárás e pontján a Bizottság eljárása már annyira előrehaladott, hogy ekkor már igen méltánytalan volna az érintett vállalkozásokat a feltétlenül szükségesnél tovább bizonytalanságban tartani az

66 – Az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 181–183. pontja.

67 – Az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 182–184. pontja.

68 – Az alkalmazandó kritériumokról lásd az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 187–188. pontját és a 16. lábjegyzetben hivatkozott Baustahlgewebe-ügyben hozott ítélet 29. pontját.

69 – Lásd ilyen értelemben a T-24/90. sz., Automec kontra Bizottság ügyben 1992. szeptember 18-án hozott ítélet (EBHT 1992., II-2223. o.) 77. pontját.

eljárás kimenetelét illetően. Ennek megfelelően szigorúbb szempontok szerint kell megítélni az eljárás időtartamát.

109. Ezért a TU érvelését, mely szerint az Elsőfokú Bíróság az eljárás időtartamának megítélése során helytelenül különböztetett meg két szakaszt, megalapozatlanként el kell utasítani. A TU azon kifogása is alaptalan, mely szerint az Elsőfokú Bíróság csak az eljárás második szakaszában, azaz a kifogásközlést követően alkalmazta az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelvet. Az Elsőfokú Bíróság ugyanis kifejezetten megállapította, hogy az előzetes vizsgálatok is jelentősen elhúzódtak, a Bizottság több mint hároméves tétlensége miatt. [70]

110. A jelen ügyben nem vitatható, hogy a Bizottság eljárása az Elsőfokú Bíróság által meghatározott mindkét ponton [71] – egyrészt a kifogásközlést megelőzően, másrészt a felek meghallgatása és a megtámadott határozat kibocsátása között – túlzott időtartamú volt.

111. Alaposabban megvizsgálva kitűnik, hogy a jogvita nem is annyira arról szól, hogy *meg kell-e* különböztetni az eljárás két szakaszát, vagy hogy e két eljárási szakaszban *hogyan* kell megítélni az eljárás időtartamát. Végeredményben sokkal inkább az a kérdés, hogy az közigazgatási eljárás túlzott időtartamának milyen *következményei* voltak. Meg kell vizsgálni, hogy az Elsőfokú Bíróság megállapíthatta-e – anélkül, hogy jogban tévedett volna –, hogy sem az eljárás kifogásközlést megelőző, sem azt követő túlzott időtartama nem vezet szükségképpen a semmisség megállapításához vagy a bírság csökkentéséhez. Mivel ezek a kérdések a fellebbezés első jogalapjának második és harmadik részében, valamint az ötödik jogalap második részében merülnek fel, vizsgálatukra e jogalapokkal együtt kerül sor.

2. A túlzott időtartamú eljárás és a semmisség kapcsolatáról (a fellebbezés első jogalapjának második és harmadik része)

112. A fellebbezés első jogalapjának második és harmadik része azzal a kérdéssel kapcsolatos, hogy túlzott időtartamú eljárás esetében a Bizottság valamely határozatát milyen körülmények között kell megsemmisíteni.

a) Csak a védelemmel kapcsolatos lehetőségekre gyakorolt hátrányos következmények esetén lehetséges a megsemmisítés (a fellebbezés első jogalapjának második része)

113. Fellebbezése első jogalapjának második részével a TU jogellenességet, de legalábbis

70 – A megtámadott ítélet 77. pontja.

71 – Lásd e tekintetben a jelen indítvány 86. pontját.

az indokolás hiányosságát rója fel, amiért az Elsőfokú Bíróság nem semmisítette meg minden további nélkül a megtámadott határozatot az eljárás általa megállapított jelentősen elhúzódása miatt.

114. E megfontolás kiindulópontja az, hogy bármilyen indokolatlan késedelem a Bizottság részéről az érintett vállalkozások eljárási jogainak sérelmét jelenti, mely jogokat alapjogi védelem illet. E sérelem megállapításának nem feltétele bármilyen kár bizonyítása. [72]

115. Mindenesetre az egyes eljárási hibák nem feltétlenül vonják ugyanazon következményt maguk után. [73] A Bizottság egy határozatának *megsemmisítésére* az érintett eljárási jogainak megsértése miatt csak akkor kerülhet sor, ha az eljárás e jogsértés hiányában más eredményre [74] vezetett vol"na. [75]

116. A versenyjog területén az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az eljárási jogok megsértése akkor hat ki az eljárás kimenetelére, ha e jogsértés az érintett vállalkozás védekezését megnehezítette. [76]

117. A Bizottság egy határozatának megsemmisítése az eljárás túlzott időtartama miatt tehát szintén csak akkor merülhet fel, ha az érintett vállalkozások megalapozottan bizonyítani tudják, hogy az eljárás túlzott időtartama hátrányosan befolyásolta védekezésüket. [77] Még ha ezt a Bíróság *kartelljogi*

72 – Lásd például az 56. lábjegyzetben hivatkozott PVC II"-ügyben hozott ítélet 191–200. pontját és a 16. lábjegyzetben hivatkozott Baustahlgewebe-ügyben hozott ítélet 26–48. pontját, amelyek kizárólag az eljárás időtartamának megfelelőségét teszik a vizsgálat tárgyává. Az EJEB ítélkezési gyakorlatából lásd például a 62. lábjegyzetben hivatkozott Coriglianoügyben hozott ítélet 31. §-át.

73 – Alapvetően az EJEB is elismeri (a Schouten és Meldrum kontra Hollandia ügyben 1994. december 9-én hozott ítélet [A. sorozat, 304. szám] 75. §-a), hogy az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv megsértésének szankcióját az adott jogrendszer keretei között kell keresni; franciául:„[...] *il appartient en principe aux juridictions nationales de juger ce que doit être, en vertu de leur système juridique, la sanction appropriée pour une violation, imputable à l'une des parties, de l'exigence d'un »délai raisonnable«*"; angolul: „[...] *it is in principle for the national courts to decide what the appropriate sanction should be under their legal system for a breach attributable to one of the parties of the »reasonable time« requirement* [...]".

74 – Ilyen más eredmény lehet például egy kevésbé súlyos jogsértés megállapítása, egy alacsonyabb összegű bírság kiszabása vagy akár az eljárás folytatásától való elállás.

75 – Lásd többek között egy tanácsadó bizottság meghallgatásával összefüggésben a 30/78. sz., Distillers kontra Bizottság ügyben 1980. július 10-én hozott ítélet (EBHT 1980., 2229. o.) 26. pontját, a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértésével összefüggésben a C-301/87. sz., Franciaország kontra Bizottság ügyben 1990. február 14-én hozott ítélet (EBHT 1990., I-307. o.) 31. pontját, egy szabályozási bizottság nyelvhasználati szabályaival összefüggésben a C-465/02. és C-466/02. sz., Németország és Dánia kontra Bizottság ügyben 2005. október 25-én hozott ítélet (EBHT 2005., I-9115. o.) 36–40. pontját és az iratbetekintési joggal kapcsolatban az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ítélet 315–328. pontját; lásd még ezenkívül a megfelelő jogalap megválasztásával és a jogalkotással összefüggésben a C-211/01. sz., Bizottság kontra Tanács ügyben 2003. szeptember 11-én hozott ítélet (EBHT 2003., I-8913. o.) 52. pontját, valamint a Bíróság előtt folyamatban lévő, C-94/03. sz., Bizottság kontra Tanács ügyre vonatkozó, 2005. május 26-án előterjesztett indítványom 53. pontját.

76 – Lásd – az iratbetekintési jog megsértésével kapcsolatban – a C-51/92. P. sz., Hercules chemicals kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4235. o.) 77. és 82. pontját és az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ítélet 315–317. és 321–323. pontját.

77 – Hasonló értelemben – az iratbetekintési jog megsértésével kapcsolatban – lásd például az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 318. és 324. pontját, valamint a 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement"-ügyben hozott ítélet 73–75. és 131. pontját.

ügyben nem is állapította meg kifejezetten, [78] megfelelő következtetések levonhatóak hasonló eljárásokra vonatkozó ítéleteiből, amelyekben már megállapított hasonló összefüggést az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv és a védelemhez való jog között. [79]

118. A másik oldalról tekintve a Bizottság egy határozatának megsemmisítése a *jog alapján nem lehetséges* még az eljárás túlzott időtartama esetén sem, amennyiben az érintett vállalkozások nem bizonyították megalapozottan, hogy védekezési lehetőségeik sérültek, és ezért semmi sem utal arra, hogy az eljárás elhúzódása a Bizottság határozatának tartalmára kihatással lehetett. [80] Ilyen esetekben is lehetséges azonban a bírság csökkentése a méltányosság alapján, [81] vagy – adott esetben erre vonatkozó kérelemre – megfelelő kártérítés megítélése. [82]

119. Mindezek alapján téves a TU azon érvelése, mely szerint a megtámadott határozatot már önmagában az eljárás túlzott időtartama miatt meg kellett volna semmisíteni, vagyis függetlenül attól, hogy védekezési lehetőségeit az mennyiben érintette. Fellebbezése első jogalapjának második része ezért megalapozatlan.

b) A védekezési lehetőségek sérelme a konkrét ügyben (a fellebbezés első jogalapjának harmadik része)

120. Meg kell még vizsgálni azonban, hogy az Elsőfokú Bíróság a jelen ügyben joghiba nélkül kiindulhatott-e abból, hogy a TU védekezési lehetőségeit nem befolyásolták hátrányosan. Ez a kérdés a tárgya TU fellebbezése első jogalapja harmadik részének, amelyben az Elsőfokú Bíróságnak e tekintetben joghibát, de legalábbis az indokolás hiányosságát rója fel. A TU lényegében úgy érvel, hogy védelemhez való jogát már az eljárás első szakaszának, azaz a Bizottság első

78 – Lásd ugyanakkor a Mischo főtanácsnok által a 65. lábjegyzetben hivatkozott C-250/99. sz. ügyre vonatkozó, 2001. október 25-én előterjesztett indítvány 76., 80. és 83. pontját.

79 – Lásd e tekintetben egy ESZAK-támogatással összefüggésben a C-501/00. sz., Spanyolország kontra Bizottság ügyben 2004. július 15-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-6717. o.) 52., 57. és 58. pontját, valamint a kötelezettségszegési eljárásokban, a C-207/97. sz., Bizottság kontra Belgium ügyben 1999. január 21-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-275. o.) 25–27. pontját, valamint a C-96/89. sz., Bizottság kontra Hollandia ügyben 1991. május 16-án hozott ítélet (EBHT 1991., I-2461. o.) 15. és 16. pontját.

80 – Lásd ilyen értelemben a 16. lábjegyzetben hivatkozott Baustahlgewebe-ügyben hozott ítélet 49. pontját, amelyben a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az Elsőfokú Bíróság ítéletét az elsőfokú eljárás túlzott időtartama ellenére nem kell hatályon kívül helyezni, amennyiben semmi nem utal arra, hogy az eljárás időtartama hatással volt a jogvita kimenetelére. Lásd még a Mischo főtanácsnok 65. lábjegyzetben hivatkozott indítványának 75–78. és 84–85. pontját.

81 – Lásd ilyen értelemben a 16. lábjegyzetben hivatkozott Baustahlgewebe-ítélet 48. és 141–143. pontját. Lásd még ezen indítvány 130–146. pontját.

82 – Hasonlóan vélekedett Mischo főtanácsnok a 78. lábjegyzetben hivatkozott, a C-250/99. sz. ügyben előterjesztett indítványának 79. pontjában. A kártérítési igény lehetőségével összefüggésben lásd az Elsőfokú Bíróság által a T-305/94., T-306/94., T-307/94., T-313/94., T-316/94., T-318/94., T-325/94., T-328/94., T-329/94. és T-335/94. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1999. április 20-án hozott ítélet (EBHT 1999., II-931. o.) 122. pontját, amelyet megerősített a Bíróság által az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ítélet 173–178. pontja.

vizsgálati intézkedései, illetve felszólítása és a kifogásközlés közötti időszak túlzott időtartama miatt is hátrányosan befolyásolták. Emellett a TU arra kíván rámutatni, hogy az Elsőfokú Bíróság – álláspontja szerint – figyelmen kívül hagyta azon tényleges nehézségeket, amelyekkel egy vállalkozásnak védekezése előkészítése során szembe kell néznie.

121. A megtámadott ítéletben az Elsőfokú Bíróság helyesen indult ki abból, hogy egy kartellügyben az érintett vállalkozások csak a kifogásközlését *követően* védekezhetnek a Bizottság által felhozott vádak ellen. Az eljárásnak csak ebben a (második) szakaszában lehet érdemben élni a védelemhez való joggal, amikor a Bizottság vizsgálatai már lezárultak, és az eljárás kontradiktórius jelleget ölt.[83] Csak ekkor tekinthetnek be ugyanis az érintett vállalkozások az iratokba, és csak ekkor tudnak állást foglalni a Bizottság által felhozott kifogásokkal kapcsolatban. Ezzel szemben az eljárás első szakasza a Bizottság vizsgálatairól szól, következésképpen ekkor még az érintett vállalkozások védelemhez való joga nem érvényesül. Amennyiben a Bizottság az eljárás ezen első szakaszában kapcsolatba lép az érintett vállalkozásokkal, például felvilágosítást kérve, csak egyszerű vizsgálati intézkedésről van szó, nem pedig meghallgatásról. Az eljárás e szakaszában nyilvánvaló okokból az iratbetekintés engedélyezése sem lehetséges, hiszen az jelentősen veszélyeztetheti a vizsgálatok sikerét, és az eljárást inkább hátráltatná, semmint előmozdítaná.

122. Míg tehát az érintett vállalkozások védelemhez való *joga* kétségtelenül csak a kifogásközlés *időpontjától*, azaz kizárólag az eljárás *második* szakaszában érvényesül, az eljárás ezt megelőző első szakasza is hatással lehet az érintett vállalkozások védekezési *lehetőségeire*.

123. Minél több idő telik el ugyanis az első vizsgálati intézkedések és a kifogásközlés között, annál valószínűbb, hogy a kifogásközlésben felvetett vádakra vonatkozó mentesítő bizonyítékok csak nehézségek árán lelhetők fel. Igaz ugyanakkor, hogy a releváns információk kétségkívül megőrizhetők a könyvekben és az archívumokban, hogy aztán egy esetleges hatósági vagy bírósági eljárásban felhasználhatók legyenek.[84] Amint azonban a TU joggal jegyzi meg, a

83 – Lásd ilyen értelemben az állandó ítélkezési gyakorlatot, illetve a 76. lábjegyzetben hivatkozott Hercules Chemicals ítélet 75. pontját és az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ítélet 315–316. pontját.

84 – Lásd ilyen értelemben a megtámadott ítélet 87. pontját.

mentesítő bizonyítékok bemutatása egyre nehezebbé válhat az idő múlásával – függetlenül attól, hogy ez az időmúlás a kifogásközlést megelőzően vagy azt követően következik be –, különösen a vállalkozás vezetésének és munkatársainak természetszerű változása következtében. A megtámadott ítéletben az Elsőfokú Bíróság erre nem fordított kellő figyelmet. [85]

124. Már az eljárás első szakaszának túlzott időtartama is hatással lehet az érintett vállalkozás későbbi védekezési lehetőségeire, és végeredményben csorbíthatja védelemhez való jogát, amikor azokkal az eljárás második felében már élhet. Az Elsőfokú Bíróság ezt nem vette figyelembe, amikor megállapította, hogy az eljárás első részének túlzott időtartama „mint olyan nem alkalmas" arra, hogy az érintett vállalkozás védelemhez való jogát hátrányosan befolyásolja. [86]

125. Ezzel az Elsőfokú Bíróság jogban tévedett, amikor a megtámadott ítélet 86–93. pontjában felülvizsgálatát arra korlátozta, hogy „a védelemhez való jogot az eljárás ezen [utolsó] szakaszának [jelentős] elhúzódása hátrányosan befolyásolta-e". [87] Az Elsőfokú Bíróságnak ugyanis azt is vizsgálnia kellett volna, hogy az eljárás első, a kifogásközlést megelőző szakaszának túlzott időtartama hátrányosan befolyásolta-e az érintett vállalkozás későbbi védekezési lehetőségeit, és különösen, hogy ezt a TU megfelelően bizonyította-e.

126. Egy ilyen megoldás semmiképpen sem jelenti a védelemhez való jog gyakorlásának feltételezését. Az érintett vállalkozások meghallgatása és iratbetekintési joguk gyakorlása továbbra is csak az eljárás második szakaszában, vagyis a kifogásközlést *követő* időszakban lehetséges. Ez azonban nem zárja ki, hogy az előzetes vizsgálatok túlzott időtartama – akár a Bizottság hosszadalmas tétlensége az eljárás első szakaszában – hatással legyen a védekezési *lehetőségekre,* és ezzel a védelemhez való jog megsértését jelentse.

127. Mivel a megtámadott ítélet erre vonatkozóan egyáltalán nem tartalmaz megállapításokat, azt hatályon kívül kell helyezni, és – mivel a jogvita így nem elbírálható – a Bíróság alapokmánya 61. cikke (1) bekezdésének megfelelően vissza kell utalni az Elsőfokú Bíróság elé.

85 – A személyzet cserélődésének problémáját a TU már az elsőfokú eljárásban (a T-6/00. sz. ügyben) jelezte keresetlevelének 213–214. pontjában, valamint válaszának 235. és 237–239. pontjában, ennek ellenére az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítéletben nem foglalkozik ezen érveléssel, még közvetett módon sem a 86–93. pontban.

86 – A megtámadott ítélet 78. és 79. pontja.

87 – A megtámadott ítélet 86. pontja; a felülvizsgálat hatókörével összefüggésben lásd még a megtámadott ítélet 93. pontját.

3. A bírság csökkentéséről (a fellebbezés első jogalapjának utolsó része és az ötödik jogalap második része)

128. Mivel a fenti megállapítások alapján a fellebbezés első jogalapjának harmadik része a megtámadott ítélet teljes hatályon kívül helyezéséhez vezet, az alábbiakban csak másodlagosan foglalok állást a bírság esetleges csökkentésének kérdésében, ami a fellebbezés ötödik jogalapja második részének és az első jogalap utolsó részének képezi tárgyát.

129. A TU az Elsőfokú Bíróság által a bírság összege tekintetében tett megállapítások kapcsán jogban való tévedést, de legalábbis az indokolás hiányosságát veti fel. A TU álláspontja szerint az Elsőfokú Bíróságnak a közigazgatási eljárás túlzott időtartama miatt csökkentenie kellett volna a bírság összegét. Az Elsőfokú Bíróság különösen azt nem vette figyelembe, hogy az eljárás túlzott időtartamáért kizárólag a Bizottság felelős, és e felelősség – a Bizottság korábbi állításával [88] ellentétben – nem oszlik meg a Bizottság és az érintett vállalkozások között.

130. Amint már megállapításra került, a Bíróság nem teheti meg, hogy méltányossági alapon maga döntsön a bírság összegéről, és ezzel felülbírálja az Elsőfokú Bíróság e tekintetben végzett mérlegelését, amennyiben az Elsőfokú Bíróság korlátlan felülvizsgálati jogkörében járt el. [89] Ugyanakkor a Bíróság vizsgálhatja, hogy az Elsőfokú Bíróság nem vétett-e *nyilvánvaló hibát*, vagy nem sértette-e meg az arányosság illetve az egyenlőség elvét. [90]

131. Az ügy érdemét tekintve akkor beszélhetünk ilyen *nyilvánvaló hibáról*, ha az Elsőfokú Bíróság tévesen ítélte meg a 17. rendelet 17. cikkével együttesen értelmezett EK 229. cikk alapján rendelkezésére álló felülvizsgálati jogkör terjedelmét. Másrészt akkor is fennállhat nyilvánvaló hiba, ha az Elsőfokú Bíróság a bírság összegével kapcsolatban hozott határozatot megelőzően nem foglalkozik kimerítően valamennyi olyan tényállási elemmel, illetve érvvel, amelynek a konkrét ügyben a bírság összegére vonatkozó határozat szempontjából jelentősége van. [91]

132. Ami először is az Elsőfokú Bíróság jogkörének terjedelmét illeti az EK 229. cikk keretei között, e tekintetben

88 – A megtámadott határozat (152) preambulumbekezdése.

89 – Lásd e tekintetben a 38. lábjegyzetben hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint az 56. lábjegyzetben hivatkozott „PVC II"-ügyben hozott ítélet 614. pontját.

90 – A 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement"-ügyben hozott ítélet 365. pontja

91 – Lásd ugyanilyen értelemben a 24. lábjegyzetben hivatkozott Dansk Rørindustri ítélet 244. és 303. pontját és a 16. lábjegyzetben hivatkozott Baustahlgewebe-ítélet 128. pontját.

figyelemmel kell lenni arra, hogy a korlátlan felülvizsgálati jogkör nem ugyanazon kritériumok vizsgálatára terjed ki, mint amelyek a megtámadott határozat megsemmisítése szempontjából jelentősek. A korlátlan felülvizsgálati jogkör esetében nem egyszerűen a Bizottság határozata jogszerűségének vizsgálatáról van szó. E körben sokkal inkább figyelembe vehetőek a célszerűséggel és a méltányossággal kapcsolatos szempontok. Éppen itt kell az olyan eljárási hibákra figyelemmel lenni, mint amilyen az ésszerű eljárási határidőre vonatkozó alapelv megsértése, amelyek – amint már megállapításra került [92] – akkor is az alapvető jogok megsértését jelentik, ha nem hatnak ki a Bizottság határozatára, és ezért nem vezetnek annak megsemmisítéséhez.

133. A jelen ügyben az Elsőfokú Bíróság ezt helyesen ismerte fel, és helyesen állapította meg azt, hogy önmagában a közigazgatási eljárás Bizottságnak felróható túlzott időtartama megalapozhatja a kiszabott bírság összegének további csökkentését. [93] Az Elsőfokú Bíróság e tekintetben nem vétett nyilvánvaló hibát.

134. Más a helyzet az Elsőfokú Bíróság azon kötelezettségével, hogy kimerítően *foglalkozzon valamennyi, a határozat szempontjából jelentőséggel bíró tényállási elemmel, illetve érvvel.*

135. A konkrét ügyben a korlátlan felülvizsgálati jogkör keretei között a határozat szempontjából jelentőséggel bíró tényállási elemek közé tartozik különösen a Bizottságot a közigazgatási eljárás *két* szakaszának túlzott időtartamáért terhelő felelősség, amely tehát nemcsak a felek meghallgatása és a megtámadott határozat kibocsátása között általában szükséges időtartam túllépése tekintetében áll fenn, hanem a kifogások közlését *megelőzően*, az előzetes vizsgálatok szakaszában megállapítható több mint hároméves tétlenség tekintetében is.

136. Bár az Elsőfokú Bíróság a megtámadott ítéletben először megállapította a Bizottság felelősségét a közigazgatási eljárás *mindkét* szakaszának túlzott időtartama tekintetében, [94] korlátlan felülvizsgálati jogköre keretében később csak a két szakasz *egyikének* túlzott időtartama tekintetében vette figyelembe a Bizottság felelősségét, nevezetesen a felek meghallgatása és a megtámadott határozat kibocsátása közötti szakasz tekintetében. Ez különösen világosan kiderül a megtámadott ítélet 436. pontjából, amely az Elsőfokú Bíróság által a bírság összege tekintetében megfogalmazott megállapítások kezdőpontja. Itt kizárólag a megtámadott ítélet 85. pontjára történik utalás, vagyis azon részre, amely a Bizottságot az eljárásnak a kifogásközlést *követő* túlzott időtartama miatt terhelő felelősséggel foglalkozik. Ezzel szemben hiányzik bárminemű utalás a megtámadott ítélet 77. pontjára, amely a Bizott-

92 – Lásd ezen indítvány 114–118. pontját.

93 – Lásd a megtámadott ítélet 436. pontját.

94 – Lásd a megtámadott ítélet 77. és 85. pontját.

ságot az eljárásnak a kifogásközlést *megelőző* túlzott időtartama miatt terhelő felelősséget állapítja meg.

137. Mivel az Elsőfokú Bíróság így elmulasztotta a bírság esetleges bírói csökkentése szempontjából figyelembe venni az eljárásnak a kifogásközlést *megelőző* túlzott időtartamát, nyilvánvalóan tévesen alkalmazta a jogot a 17. rendelet 17. cikkével együttesen értelmezett EK 229. cikk alapján rendelkezésére álló korlátlan felülvizsgálati jogkör gyakorlása során.

138. Még ha a megtámadott ítéletet – szemben az itt képviselt állásponttal [95] – nem is kellene már a fellebbezés első jogalapja alapján teljes egészében hatályon kívül helyezni, mindenképpen hatályon kívül kellene helyezni azon részében, amelyben az Elsőfokú Bíróság elutasította a TU-nak a rá kiszabott bírság csökkentésére vonatkozó kérelmét. Ebben az esetben a jogvita elbírálható volna, és a Bíróság alapokmánya 61. cikkének (1) bekezdése alapján maga is végleges határozatot hozhatna. A Bíróság maga dönthetne a Bizottság által kiszabott bírság csökkentéséről. [96]

139. A jelen ügyben a Bizottság a megtámadott határozatban már maga is csökkentette a kiszabott bírság összegét 100 000 euróval. A Bizottság ugyanakkor nem tett különbséget a határozatban említett eljárási szabálytalanságok között, így nem állapítható meg, hogy a 100 000 euro mekkora része tudható be kifejezetten az eljárás túlzott időtartamának. A Bizottság nem tett különbséget a közigazgatási eljárás két szakasza között sem. Ugyancsak nem állapította meg kizárólagos felelősségét az eljárás túlzott időtartamáért az eljárás két szakaszában, [97] amit azután az Elsőfokú Bíróság megtett. Ilyen körülmények között úgy tűnik, a TU védelemhez való jogának megsértését nem veszi kellően figyelembe a bírság Bizottság általi csökkentése.

140. Ilyen körülmények között indokolt volna a bírság újabb csökkentése. A kiindulási pont egy 25 000 euro összeg lehetne, vagyis a fele azon összegnek, amennyivel a Bíróság Baustahlgewebe-ügyben [98] csökkentette a bírságot; abban az ügyben ugyanis a Bizottság által eredetileg kiszabott bírság összege mintegy kétszerese volt az ezen ügyben a TU-ra kiszabott bírságnak.

95 – Lásd e tekintetben a fellebbezés első jogalapja tekintetében ezen indítvány 120–127. pontjában kifejtetteket.

96 – Ez történt a 13. lábjegyzetben hivatkozott „cement”-ügyben hozott ítélet 384–385. pontjában.

97 – A megtámadott határozat (151)–(153) preambulumbekezdése.

98 – A 16. lábjegyzetben hivatkozott ítélet, különösen annak 141. pontja.

141. Ezenkívül a jelen ügyben különös súllyal esik a latba, hogy a Bizottságot az Elsőfokú Bíróság megállapításai szerint felelősség terheli egy több mint hároméves tétlenségért. Emiatt helyénvalónak tűnik az eljárás kifogásközlést *megelőző* részében jelentkező tétlenég minden teljes éve után a fent jelzett 25 000 euróval, összesen tehát 75 000 euróval csökkenteni a bírság összegét. Ezen túlmenően az eljárás kifogásközlést *követő* túlzott időtartamát további 25 000 euróval volna szükséges figyelembe venni. Ez összesen 100 000 eurós összeget jelent, amellyel a Bíróság a bírságot – amely jelenleg 2 150 000 euróban lett megállapítva – tovább csökkenthetné.

D – *A fellebbezés első jogalapjára és ötödik jogalapjának második részére vonatkozó köztes megállapítások*

142. Az itt javasolt, a fellebbezés első jogalapjának harmadik része tekintetében vázolt megoldás szerint [99] a megtámadott ítéletet teljes egészében hatályon kívül kell helyezni, és az ügyet vissza kell utalni az Elsőfokú Bíróság elé.

143. Amennyiben a Bíróság – az itt képviselt álláspontal szemben – arra a következtetésre jutna, hogy a fellebbezés e része nem megalapozott, a megtámadott ítéletet mindenképpen hatályon kívül kellene helyezni azon részében, amelyben az Elsőfokú Bíróság elutasította a TU-nak a rá kiszabott bírság csökkentésére vonatkozó kérelmét. [100] Ebben az esetben a Bíróságnak csökkentenie kellene a bírság összegét, és a fellebbezés fennmaradó részét el kellene utasítania.

VI – A költségekről

144. Az eljárási szabályzat 122. cikkének (1) bekezdése értelmében a Bíróság csak akkor határoz a költségekről, ha a fellebbezést elutasítja, vagy ha a fellebbezés megalapozott, és a Bíróság maga hoz a jogvita kapcsán végleges határozatot.

145. Mivel azonban az ügyet a fellebbezés első jogalapja tekintetében javasolt megoldás szerint teljes egészében vissza kell utalni az Elsőfokú Bíróság elé, a költségekről jelenleg nem szükséges rendelkezni. [101]

99 – Ezen indítvány 120–127. pontja.

100 – Lásd e tekintetben ezen indítvány 128–141. pontjában a fellebbezés első jogalapjának utolsó része és ötödik jogalapjának második része tekintetében kifejtetteket.

101 – Lásd e tekintetben például a C-279/98. P. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-9693. o.) 82. pontját, a C-83/01. P., C-93/01. P. és C-94/01. P. sz., Chronopost és társai kontra Ufex és társai egyesített ügyekben 2003. július 3-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-6993. o.) 45. pontját és a C-111/02. P. sz., Parlament kontra Reynolds ügyben 2004. április 29-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-5475. o.) rendelkező részének 3. pontját.

VII – Végkövetkeztetések

146. A fenti megfontolások alapján azt javasolom, hogy a Bíróság határozzon a következőképpen:

1) Az Európai Közösségek Elsőfokú Bíróságának a T-5/00. és T-6/00. sz., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied és Technische Unie kontra Bizottság ügyben 2003. december 16-án hozott ítéletét hatályon kívül helyezi.

2) Az ügyet visszautalja az Elsőfokú Bíróság elé.

3) A költségekről jelenleg nem határoz.